

28. GUANYAR-SE LA VIDA

El treball com a càstig?

Segons l'historiador francès Robert Fossier, el substantiu 'treball' no existia a l'edat mitjana (2008, p. 126). La gent laborava en el sentit de suor i cansar-se, però no solien gaudir de les condicions fixades que caracteritzen un lloc de treball per a nosaltres. No solien tenir una 'feina' que ocupàs un temps diferenciat de la resta de la seva vida. A més, la gent no solia esforçar-se per avançar en el seu propi interès tant com pel manteniment de la comunitat o del grup familiar. Imaginem que la vida laboral era comparable a la situació d'una mestressa de casa que havia de treballar totes les hores en què hi havia tasques a fer.

Per la majoria, considerar el seu treball com una carrera amb aspiració a avançament o millora en les seves condicions de vida hagués estat un concepte estrany. En les seves vides faltava marcar un límit entre treball i temps lliure o diferenciar entre activitats particulars i les del grup al qual l'individu pertanyia.

Abans del final del segle XIV, els artesans començaven a organitzar-se en gremis, associacions antecessores dels sindicats. Potser, a vegades, com passà als seus successors, l'esperit competitiu era poc valorat i, per exemple, els artesans que treballaven massa, fora dels horaris establerts, foren castigats per perjudicar els altres.

Fossier postula que *"en aquellos tiempos se sigue considerando al trabajo un castigo, y que todo el mundo tiende al ideal del otium, el ocio"* (2008, p. 249). Pensem en la comtessa al seu castell, en el capítol 9 sobre dones (p. 69): en el seu món el simple fet de no ser obligada a treballar per poder menjar la convertia en una persona envejable, mentre per ella la seva vida era buida.

Classes de feina

La manera com Fossier classifica el treball humà ens podria donar una altra perspectiva sobre aquell món laboral. Ho defineix en aquests termes: “[...] la forma y el rendimiento del esfuerzo: se trabajaba de manera gratuita, o a cambio de un salario, o a cambio de un pago o, incluso, no se hacía nada esperando a que cayera el fruto” (2008, p. 129).

La família, normalment una unitat més extensa que avui, era el típic grup de treballadors no pagats.

“En el grupo, sobre todo campesino, artesanal si llegaba el caso, el único pago que recibían la esposa, los hijos o los hermanos era el beneficio global del grupo; todos actuaban por el interés colectivo y sólo según su edad y sus fuerzas” (2008, p. 130). La família pagesa nés l'exemple evident.

Ell defineix la segona classe com a persones a qui “... les pagaba por lo que hacían en beneficio de quienes les empleaban” (2008, p. 131). Els jornalers del camp tipificaven aquesta categoria al món rural, i els esclaus hi podien ser inclosos. Fossier considera que fins i tot els emfiteutes, els conreadors, formaven part d'aquest grup, explotats pels senyors eclesiàstics o temporals que eren els posseïdors del domini de la terra. Ells “tendrían un señor como beneficiario” a qui deuriem pagaments en metàl·lic o espècie cada any i a qui estaven obligats per vincles de tipus ‘feudal’.

Els emfiteutes “[...] aunque pagaban, eran pagados; pero a través de un medio sorprendente: se les protegía, juzgaba, se les proporcionaba espacios “comunales”, espacios para abastecerse, para su grano, su ganado o madera: todo aquello de lo que hoy en día [...] se ha apropiado el Estado” (2008, p. 132).

Aquesta noció de protecció ens condueix a la subclasse de persones de servei, que sense ser necessàriament servents contractats, vivien dels seus vincles personals “[...] trabajar sin una remuneración determinada o apenas

Un dels treballadors que es consagra a els demes: un capellà administra els últims sagraments a un moribund. [Fig. 189]

Tres jornalers, “que treballen en benefici de les persones que les paguen”. [Fig. 190]

estimable, pero a cambio de ventajas vinculadas a la actividad: regalos, responsabilidades que daban pie a un casuel, pequeños beneficios obtenidos por el esfuerzo proporcionado [...]”

“El abanico era muy amplio [...] el agente comunal o el contable, pero también el capellán y el guardia de corps (sic), y desde los aprendices de trapero a los caballeros de aldea, todos aquellos que, sin horario ni salario, vivían de lo que percibían por su “oficio”: parte de los impuestos recogidos, limosnas u ofrendas de los fieles, el producto de una rapiña ocasional o un pequeño furto” (2008, p. 131).

Els solien facilitar i allisar la vida dels més acomodats en una època sense serveis governamentals o màquines per a estalviar força.

L'última classe de ‘treballadors’ tenia una atribució més abstracta, diu Fossier.

“Quedó lo marginal; aquellos que no hacían nada.” “[...] su tarea consistía en consagrarse a los demás, no en producir bienes: el clérigo rezaba y enseñaba para salvar o guiar las almas [...] En lo que refiere a los monjes, los eremitas [...] su ociedad era santa porque los ponía en contacto con el Espíritu; era cosa de los fieles convencerse de que era para su bien.”

En el otro extremo de este mundo abigarrado, se

Un grup de monjes cistercenques en una processó religiós. Elles porten breviaris elaborats i decoratius, no es dediquen a la pobresa. [Fig. 192]

Detall d'un tapís que, altra vegada, representa un ideal de luxe i esplendor. Fins i tot, els assistents són éssers superiors, no servents reals. [Fig. 191]

encontraban los “miserables” que no siempre lo eran, mendigos, rateros, desolladores, “caimanes” o simples bandidos del bosque [...] Estos también, sin duda alguna, trabajaban por completo a costa de los demás” (2008, p. 133).

Segur que l'oci era escàs per la majoria, encara que hi havia molts de dies festius. Fins a un terç de tots els dies de l'any eren dedicats a commemorar sants o successos en la vida de la família santa. L'església controlava el calendari i la celebració dels dies festius, els quals variaven de lloc a lloc.

La vida pagesa

Encara que la vila gaudí de molts anys de prosperitat, no s'ha d'imaginar que els petits propietaris pagesos de Binissalem es convertissin en rics, ni que fossin els qui aprofitessin els beneficis de l'abundància de producció agrícola. La fabricació i la venda del

Treballadors agrícoles fan diferents tasques de les quatre temporades. Al centre de la imatge, el senyor descansa. [Fig. 193]

vi, per exemple, eren un èxit indiscutible, però no fou mai un producte car, i els productors havien de pensar cada any a pagar el delme, la tasca, els censos, l'ús del celler i altres càrrecs que els emfiteutes estaven obligats a rendir al senyor, a l'església i al rei.

Més aviat difícil, d'una laboriositat interminable fou la vida dels pagesos; de la família sencera amb una petita propietat. Tenien obligacions financeres anuals i tot depenia de la collita, sovint inadequada, per satisfer-les. La llibertat de cada pagès per negociar la seva propietat com a agent lliure, segons les Cartes de Franqueses, li valdria ben poc, perquè no hi havia gairebé vies alternatives per guanyar-se la vida si hom volia abandonar la terra. No sabem quantes persones desesperades foren desterrades, veient venudes o subhastades les seves finques per deutes en diners, per no haver pagat censos o impostos, o per passar una fam intolerable, però les històries es repeteixen una i altra vegada als documents.

No fou cosa de classe ni d'estament; la ruïna afectava tant cavallers com pagesos.

Podem observar en aquelles obligacions imperdonables l'acció de l'economia de rendes; el sistema implantat pels magnats i els altres grans terratinents. Els magnats havien invertit —a vegades fins la seva pròpia vida— i exigien beneficis. Traslladaven les idees de gestió agrària del seus llocs d'origen, sense perdre temps a considerar si eren les adequades per Mallorca. Aquesta manca de consideració assegurava que els pagesos no tinguessin marge de benefici per implementar reformes o fer inversions que podrien haver millorat les rendes de tots dos, pagès i senyor. Els documents sobre deutes de pagesos que tenim del segle XIV no tracten de marginats, tracten de persones a qui hem de considerar benestants: propietaris sòlids, prohoms i càrrecs de l'administració. Tots vivien en la precarietat.

A part de la pressió fiscal, hi havia calamitats menys predictibles, com el mal temps o les malalties de persones, animals o plantes que sentenciaven a la ruïna un nombre de pagesos no xifrat, però segurament considerable. Els capricis de la natura afectaven amb més força els qui no eren propietaris de la terra.

Els pobres

Dit així, en un poble agrari com era Binissalem, la vida dels pobres no fou necessàriament desesperada, tampoc tan difícil com podia ser en les ciutats. Guanyar-se la vida llavors significava, en primer lloc, menjar cada dia. La gent treballava amb l'objectiu de la seguretat alimentària. Les persones medievals demanaven poc espai propi, res de comoditats als seus habitatges i gaudien d'un mínim de pertinences.

Un pobre que era capaç de treballar sempre tenia la possibilitat de menjar, gràcies a un sou ocasional, a una petita collita de llegums

i hortalisses en un tros de terreny que li havia concedit un senyor. Ell podia criar aviram propi, podia pasturar un animal en la quantiosa garriga i tenia dret a recollir fusta dels boscos que encara hi havia. Si bé no sempre tenia accés a la quantitat de pa considerada suficient (un mínim de 750 grams per persona treballadora al dia), s'acostumava a menjar plats de minestres, llegats de l'època àrab i aguiats de la tradició cristiana. Sempre ha existit en el món rural el sistema de baratar productes o del treball pagat amb alimentació. Normalment hi havia la possibilitat de trobar dies de feina recompensats d'aquesta manera a causa del dèficit crònic de població.

Encara que no treballassin en sentit estricte, el pobres tenien altres possibilitats de sobreviure. Les paparres i, fins i tot els miserables, que són o no són tants, en un ambient de benestar com existia al segle XIV a Binissalem, tals persones aguantaven i sobreviuen.

L'historiador Mn. Antoni Pons Pastor (1964, vol. 1, p.149-150) descriu un reglament del rei Jaume II sobre els treballs del camp. Un bracer, un jornalero amb habilitats, que podia llaurar, guardar bestiar o fer tragina, podia negociar un tipus de contracte amb un senyor per un any de treball a raó d'un salari base de cent sous anuals. No era assegurat que hi hauria treball tot l'any; així que el salari d'un mes era determinat pel percentatge de tot l'any que havia treballat i la temporada a la qual corresponia. Per exemple, un mes en temps de collita fins al dia de Sant Feliu d'agost es pagaria a raó de 120 sous l'any, a l'hivern a 60 sous i a primavera a raó de 80 sous. El jornalero també tenia dret a menjar: carn salada i segurament pa i vi, encara que l'investigador diu que el document està massa deteriorat per a llegir-ne els detalls. És de l'any 1305.

Detallat és el contracte, una característica dels tractes medievals. Ens inclinem a suportar el concepte de 'treball' exposat

Pagesos francesos gaudint d'un bon foc contra el fred de l'hivern. Viuen dins la *petita edat de gel*, amb temperatures hivernals notablement baixes. És febrer al *Tres Riches Heures* del duc de Berry, un manuscrit francès molt conegut. [Fig. 194]

abans; aquest contracte és una mena d'assegurança laboral tant o més que una plaça de feina. Pel senyor hi havia evidents avantatges, pagava tan sols quan li faltava mà d'obra, mentre que el bracer depenia d'ell i no podia abandonar el contracte sense

justificació presentada a la Cúria Reial. Més tard, al mateix segle XIV, sembla que no s'oferien contractes tan extensos, el treball d'un dia puntual era més usual.

L'alqueria Masnou

Tenim accés a la informació continguda en un llibre de comptes que podia "fornir una primera aproximació a la remuneració del treball

Aquí tenim una escena de la collita, on, atípicament, només hi treballen dones i homes majors en aquesta tasca tan dura. Aleshores, les dones guanyaven molt menys que els homes; foren pagades com els esclaus, i suposem que per als homes vells la situació devia ser similar. [Fig. 195]

Hem fet servir *The Luttrell Psalter* moltes vegades perquè és una font molt valuosa d'imatges del món rural del segle XIV. La qualitat de les il·lustracions i la conservació del llibre donen vida a una època difícil d'aproximar per nosaltres. El tom però te un aspecte que no hem comentat fins ara i que ha estat generalment ignorat, El Psalter podria ser interpretat com un visió crítica de la vida quotidiana de l'època en que fou creat, el 'desastrós' segle XIV.

Sir Thomas Luttrell comana la redacció d'un llibre, ostensiblement un breuari, per deixar constància del seu poder, riquesa i importància. Havia costat una fortuna però la magnificència d l'obra en justificava el preu que reflecteix el seu prestigi.

Es pregunta, però com s'havia pogut passar per alt la crueltat de la seva pròpia representació, dels seus familiars i del seu mon. A la imatge més opulenta de tot, Sir Thomas, la seva dona i la seva nora son caricatures eixutes, vestides amb teles de les més cares. Vegeu aquesta imatge a: <http://www.kriegsturm.com/albums/album10/unknow28sized.jpg>.

Crítics han comentat que cap persona al llibre somriu, son demacrades i tenen expressions de descontent o ressentiment. Moltes imatges descriuen actes cruels i els personatges més naturals son els grotesques, potser retrats dels amics del pintor (vegeu capital 8). Noteu amb quina destresa l'artista ha dissimulat el seu missatge ferotge.

en l'agricultura mallorquina baixmedieval" com diu l'historiador Antoni Mas i Forners, que l'ha transcrit i analitzat. Es tracta, a més, de l'alqueria Masnou de Consell, que limitava amb Binissalem. Els conreus, "cerealístics i de la vinya" són idèntics a les explotacions del pla de Binissalem. Mas desglossa "la importància del pagament en espècie i dels ingressos indirectes en concepte d'alimentació dins l'estructura d'ingressos dels treballadors de les reserves senyorials" (Antoni Mas i Forners, 1996, p. 523).

A Masnou, els anys 1346 i 47, hi havia poca mà d'obra fixa: un majoral que rebia 10 ll. anuals de salari, una majorala que rebia 4 ll., un missatge que rebia 5 ll. i un *fadri* (que guardava els bous) a 1 ll. i 10 sous anuals. Diu Mas Forners, "A la comptabilitat també s'hi consignen les quantitats assignades a la mà d'obra fixa en forment; -textualment 'forment e vianda'-oli, i en el *companatge** rebut cada diumenge." Continua, "[...] sembla ben possible que la resta d'aliments que integraven la dieta de la mà d'obra fixa -vi, carn, ous, llet, llegums, verdures [...] -provenís de la producció de l'alqueria i que per això no es registràs a la comptabilitat" (1996, p.523).

Ell considera que "aquesta composició del salari assegurava amb escreix la subsistència dels treballadors fixes de l'alqueria [...]" (1996. p. 524).

També, hi ha dades dels jornalers, mà d'obra temporal, pagats a salari diari, alguns amb l'anyada d'alimentació. L'autor fa notar que les dones eren fortament discriminades en el seu salari, amb un *màxim* de 7 diners diaris, mentre el pagament *mínim* masculí era 18 diners diaris. Cap dona no rebia alimentació. En canvi, els homes, els que portaven a terme les tasques amb més esforç físic o que necessitaven una formació específica, sí que en rebien (1996, p. 524).

Els quatre treballs més ben pagats eren:

- llauradors a 7 sous diaris,
- traginers a 5 sous diaris,
- mestre boter a 3 sous diaris,
- segar ordi a 2 sous, 6 diners diaris

(1996, p. 526).

Vendange

Els qui baten l'ordi, "lavar los cups e los botes, ajustar la verema i fer somades i trepitjar i tirar l'escòria" rebrien 2 sous diaris (1996, p. 526). Altres tasques associades amb la vinya: "majancar la vinya, deixubrir, podar, morsonar i cavar" eren pagades a un sou i mig al dia, excepte podar que es valorava en un sou i 10 diners. El macip del mestre boter també guanyava un sou i mig. De tots aquests tan sols el macip rebia alimentació. **

Com a exemple d'inflació, la mateixa tasca de podar la vinya fou pagada a 3 sous el dia l'any 1390, quaranta-tres anys més tard (Francesc Canals, 1989, p. 44). De la segona meitat del segle tenim informació de dos salaris més, "1365, 17 de setembre.- Nicolau Font d'Alcúdia [suposem que es refereix a Alcudietta] reclama a Pere Figuera, batle de Rubines, 21 lliures que és la soldada de 3 anys de guardar-li les ovelles." (RRV2 p.21)

"1382, 2 de gener.- Jaume Huguet, picapedrer de Rubines, es col·loca amb Ramon Burgues, cavaller, per obrar a la seva possessió durant un any, alimentat i lloguer de 55 lliures" (RRV2 p. 27).

Si s'assumeix que 'obrar' es refereix a treballs de construcció o manteniment d'edificis, la diferència en salari es podia explicar per la més àmplia destresa d'Huguet.

Els assalariats més ben pagats no podien ser considerats com a pobres, sobretot amb el plus de menjar que rebien. Els llauradors i potser els traginers duïen les seves pròpies bèsties. Mas Forners constata que la quantitat de blat (que era mesurada per volum, no per pes) inclosa en el menú era notablement més alta que la ració considerada normal, era de 1,734 litres diaris. Especulava si aquesta quantitat era de gra cru en lloc de farina o pa; processos que anaven a cost del treballador i resultaven en una minva de quantitat, o si la quantitat tan elevada era per alimentar tota una família que podrien vendre qualsevol excedent.

A la verema a França l'embaràs no dispensa de la feina de la collita. És una explotació familiar? No es veu cap majoral. Detall de setembre al *Tres Riches Heures* [Fig. 196]

Les tasques més mal pagades i sense alimentació a Masnou eren: "veremar a 7 diners, collir figues a 6 diners, i aixarmentar també a 7 diners" (1996, p. 526). Se suposa que almenys els dos primers treballs eren fets indistintament per homes, dones, esclaus o esclaves. Encara que segurament hi havia esclaus a Masnou, no en tenim notícies a la documentació citada (1996, p. 526).

Els esclaus

Passat el primer frenesí per matar a Ciutat, al final de 1229, tornà el sentit comú. Aquests milers de musulmans representaven un rendiment com a mà d'obra. Podien ser emprats per desenvolupar les explotacions agràries i construir el país a la nova manera. Per manca d'infraestructura per a absorbir-los, milers d'esclaus o captius de guerra foren venuts els primers anys de l'època cristiana, fins a la dècada de 1260, quan el negoci rutllava i començà la captura i compravenda de 'captius' mitjançant empreses a posta.

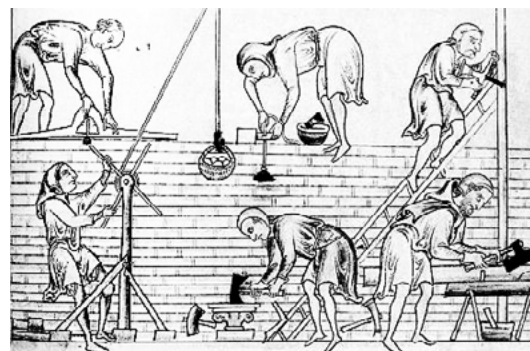
Els esclaus i esclaves foren emprats per treballs domèstics, agraris i menestrals majoritàriament. També treballaren en

(*)

El *companatge* solia ser un plat elaborat de diversos elements que podien ser tan sols vegetals o de carn o peix amb verdures, cuinat amb oli o saïm en moltes diferents combinacions. Tanmateix, bé podia ser un sol menjar, com formatge per exemple. Ho acompanyava el pa, o potser, l'arròs.

(**)

És interessant de constatar que els treballs millor remunerats són entre els subjectes del tipus de contracte de bracer, promocionat pel rei Jaume II l'any 1305.

Probablement aquests no són esclaus que alcen el mur d'una església o un castell, tanmateix, a Mallorca els esclaus musulmans s'encarregaven de la majoria dels treballs de construcció dels edificis públics medievals, com seria el cas de la seu a Ciutat. [Fig. 197]

la venda, en tavernes i com a traginers, pescadors o mariners. El rei Jaume II aconseguia obres importants com el castell de Bellver amb el seu treball, i un gran nombre d'esclaus participaren en la construcció de l'edifici de la seu. Els que mancaven de destresa a la seva feina foren pagats com a peons o *fadrins*. Tots tenien el dret a acumular diners per pagar el seu rescat o llibertat; un procés que podia durar mesos o anys amb una possible mitjana de 8 a 10 anys per un esclau sa i fort, segons alguns investigadors.

Els podien fer contractes amb els seus amos i a vegades amb tercers. Dins el

Jornalers segant. Podem apreciar el seu esforç en fer un treball dur. Un detall del mes de juny al *Tres Riches Heures*. [Fig. 198]

sistema de *la talla*, els esclaus estaven obligats a pagar un proporció del seu jornal a l'amo. Els *setmaners* havien pactat pagar un quantitat fixa durant un cert temps, per al final aconseguir la llibertat. Sempre tenien dret a un jornal i, en teoria, quedaven esclaus de per vida tan sols si en morir no havien reunit la suma per redimir el seu preu de compra. Amb la desproporció de salari entre homes i dones resultava molt difícil per una esclava aconseguir la llibertat

Als esclaus del camp, el seu amo els solia concedir un tros de terra per conrear, i alguns hi construïen habitatges pròpies. Quan no tenia treball per l'amo, un esclau podia contractar-se per fer tasques per altres persones. Hi havia també el sistema pel qual l'amo feia el contracte amb un tercer, un lloguer de l'esclau, en benefici de l'amo. El destí, i fins i tot el comportament de l'esclau, depenia totalment de les disposicions del seu amo.

Els preus dels esclaus oscil·len al segle XIII entre 2 i 30 lliures, i el preu ascendí lentament fins la dècada de 1350 després de la pesta, quan es pagà de 30 a 60 lliures cada un. Les esclaves foren considerades més 'dòcils' i més resistents a les malalties, també oferiren la possibilitat de ser explotades com a prostitutes, encara que tal pràctica estava estrictament prohibida. La prostitució podia haver representat l'únic camí a una esclava per a reunir els diners per alliberar-se. L'evidència de l'explotació sexual és el gran nombre de bords, prole d'esclaves i homes lliures; fins i tot de clergues.

Com passa amb les iniciatives per determinar la població illenca, hi ha diferents càlculs del nombre d'esclaus i esclaves. Per dos historiadors recents: Onofre Vaquer (1997, p. 246) parla d'un esclau per cada tres persones lliures el 1328-9 (el 30% de la població), mentre que Mas Forners (2005, p. 29) posa el percentatge a menys: el 10% al mateix moment, però parlant d'esclaus barons adults de la part forana.

El ferrer i el fuster foren artesans imprescindibles en tota comunitat. [Fig. 199]

Respecte del nombre de 'captius' a Binissalem, Francesc Canals opina: "A Robines, es calcula que la població captiva a finals del segle de què parlam [el XIV] era d'uns 100 esclaus, el que significaria prop d'un 10% de la població total" (* (Judicis 1, p.16).

En aquesta col·lecció de 23 judicis, apareixen els noms de 24 esclaus, però hi ha tan sols tres esclaves citades. Al seu segon volum de judicis, fixats entre 1401-1404, amb 20 causes, hi ha 29 captius esmentats, però no tots són de Binissalem. Al *corpus* de transcripcions de judicis publicats en diversos formats per Francesc Canals i basats en documents de l'arxiu municipal de Binissalem dels segles XIV i XV, hi ha copioses mencions de 'captius', com els diuen. La gran majoria treballaven a l'agricultura.

A Binissalem no hi havia grans heretats d'aristòcrates ni altres grans extensions de terra d'un sol propietari. En conseqüència, probablement hi havia una menor concentració d'esclaus que en alguns altres pobles. No sembla que hi hagués xifres de més de vint esclaus d'un sol propietari com en explotacions agràries extensives. L'única notícia que tenim, d'un inventari d'un propietari privilegiat, amb exempció de pagar impostos excepte en casos limitats, pertany a una causa de 1384 en la qual al·lega que: "26 octubre.- [...] l'alqueria de Mometa

situada a Robines [...] disposava de dues esclaves, un esclau i dos bords" i, la relació continua, "4 parells de bous arecs, un mul, un rossí, dos ases, una somera, [...]" (RRV2 p.29).

L'artesania

Sempre són necessaris alguns artesans concrets en qualsevol societat, però en els inicis del poble hi havia poc desenvolupament de tals activitats. Uns tècnics com el ferrer, el picapedrer o el fuster, el sabater o el moliner foren imprescindibles, però és probable que els seus oficis fossin combinats amb la pagesia.

Una representació curiosa de la santa família com artesans. Sembla una família benestant, també. Reflecteix l'augment de la importància econòmica de la classe obrera? [Fig. 200]

Una artesania, com a ofici exclusiu, sorgeix a poc a poc i, més freqüentment els artesans es concentraven en els centres més grans, com fou Inca en relació a Binissalem. Els primers artesans que viuran o passaran temps aquí dels qui tenim notícies foren jueus com Antoni Valls, sabater, o Abraham, fuster, persones que figuren als judicis del primer tom de Francesc Canals, de 1379-82 (Judicis 1, 1997).

(*) Ens inclinem a fixar l'estimació de la població de la vila a 1.600 màxim durant gran part del segle XIV, però calcular quants n'eren esclaus ens sembla impossible.

La llana

El 1403, Jacme Bastard, i els seus fills Ramon i Jacmet, tots teixidors, eren citats com a testimonis en un judici sobre un joc de daus, “jugant a grescha de dos daus” (*Judicis 2*, p. 112-13). Com a ‘indústria’ i font de treball, el tèxtil haurà de ser una activitat artesana important a Binissalem com en altres viles de Mallorca. La seva importància resulta

Tots els processos involucrats en la producció de tela de llana eren importants a Mallorca i molts veïns són identificats com a teixidors. Un teler representava una inversió considerable, així sovint diversos membres d’una família exercien el mateix ofici. [Fig. 201]

de les pugnes entre el rei de Catalunya-Aragó i el rei de França. Les necessitats s’aguditzaven per trobar noves fonts de subministrament de llana a finals del segle XIII, que obria l’oportunitat de desenvolupar la producció a Mallorca i la seva exportació. Diu Francisco Sevillano Colom: “Estas luchas cortaron la comunicación entre los centros textiles de Cataluña y los abastecedores de lanas del sur de Francia” (1970, p. 158).

Continua, parlant de la meitat del segle XIV, “Álvaro Santamaría calcula que más de un 30% de los menestrales de la isla estaban dedicados a las diversas operaciones textiles o con ellas relacionadas” (1970, p.160).

A l’edat mitjana, a Europa, el teixit de llana fou el material universal de la roba

de vestir i la roba del llit, essent barata i accessible a més de tenir la qualitat protectora del fred i la humitat. La qualitat de la llana mallorquina era prou bona per ser mesclada amb llanes superiors. Al mateix temps hi havia una demanda constant de tèxtils econòmics per part del públic mallorquí. La història d’aquesta indústria a Mallorca és la d’una lluita constant entre qualitat i quantitat.

L’elaboració de tèxtils començava amb l’ovella, i la seva producció és una branca de la pagesia. És en aquest aspecte que havia tingut la implicació de més binissalemers en els segles XIII i XIV, perquè la vila és en la ruta de la transhumància entre les pastures d’hivern al sud-oest de Mallorca i les d’estiu per la muntanya. Tanmateix Binissalem tenia una producció pròpia de llana, encara que no important, per manca d’espai.

La ramaderia fou ja una empresa organitzada a mitjan segle XIV. Com diu Pau Cateura, “... sembla que el negoci de la circulació i, fins a cert punt de la producció de bestiar estava en mans del mercaders, que incorporen al seu ventall de negocis les societats ramaderes. Aquestes societats rebien un tractament fiscal privilegiat ” (2006, p.66).

Aquí Cateura tracta la producció d’animals destinats a ser sacrificats pel consum de carn, però suposem que hi havia un encavalcament dels dos negocis. Les notícies

L’esquilada de les ovelles és una altra tasca feixuga que requereix destresa per la seva correcta execució. Juliol al *Trés Riches Heures* [Fig. 202]

que tenim de Binissalem suggereixen que era així. Francesc Canals diu “ Creim amb tota seguretat que el guany de les ovelles i moltons no era la carn, en si, sinó la llana ” (1989, p. 51).

Si bé no tenim informació sobre l’existència de societats ramaderes a Binissalem, hi ha algunes dades de contractes de ramats menors, que solien ser repartits entre dues o tres persones i incloïen, lògicament, tota la comarca d’Alaró, Binissalem i Sencelles. Francesc Canals pensa que “les guardes d’ovelles no eren gaire nombroses, devien arribar a una mitjana de 30 a 50 ovelles [...] ” (1989, p. 49). Ell esmenta també el preu de les pastures i diu: “Hem localitzat un contracte de l’any 1340 que ens diu que Bernat Cantarelles pagava a Pere Figuera 7 lliures (140 sous) per les seves pastures” que representava un “preu força considerable” (1989, p. 49). També cita un altre document, de l’any 1357: “Constituïts en jury, en Bartomeu Ferragut, de la parròquia de Sencelles, e En Jacme

Aquests pagesos exerceixen l’empriu, que és el “dret d’aprofitament comunal de certs béns rústics, en general pastures, boscos i aigües, que tenen els veïns d’un poble o comunitat rural” (dic.iec.cat). Aquests drets foren limitats, habitualment, als béns necessaris per la vida; en aquest cas llenya per al foc de cuinar. [Fig. 203]

Linàs, del Loch de Binissalem, tota la sua lana, so és 50 ovelles e anyels, so és la lana per preu de 7 lliures e los anyels a raó de 100 sous [...] ” (1989, p. 51).

FONTS CITADES

- _ Robert Fossier, *Gente de la Edad Media*, 2008
- _ Antoni Pons Pastor, *Historia de Mallorca*, 1964, vol. 1
- _ Antoni Mas i Forners, “L’alimentació de la mà d’obra assalariada a la agricultura mallorquina del segle XIV: l’exemple de l’Alqueria Masnou”, *Comunicacions, XIV Jornades d’estudis històrics locals*, 1996
- _ RRV2
- _ Antoni Mas i Forners, *Esclaus i catalans, esclavitud i segregació a Mallorca durant els segles XIV i XV*, 2005
- _ Francesc Canals, *Aproximació socio-econòmica a Binissalem en el segle XIV*, 1989
- _ Onofre Vaquer, “Població i economia a la Mallorca de la primera meitat del segle XIV”, *XVI Jornades d’Estudis Històrics Locals*, 1997
- _ Francesc Canals, *Judicis 1*
- _ Francesc Canals, *Judicis 2*
- _ Francisco Sevillano Colom, “Artesania textil de la llana mallorquina”, *BSAL 33*, 1970
- _ Pau Cateura Bennàssar, *Els impostos indirectes en el Regne de Mallorca. Les impositions sobre l’alimentació (segle XIV)*, 2006

FIGURES CREANT BINISSALEM

CAPÍTOL 28

- [189] *Pontifical; Tabula*, (primer quart del segle XV) Anglaterra, Lansdowne 451, f.234, The British Library
- [190] Detall de la història de Ruth i Boaz, *The Morgan Bible*, (vers el 1250) Ms.M. 638, f. 18r, França, J.Pierpont Morgan Library, New York
- [191] Detall d'una tapisseria, "La Vie Seigneureale", (S. XV) França, Musée National du Moyen Age, Paris , copyright: CCAN Kathleen Cohen
- [192] Pàgina d'un manuscrit il·luminada, "*Collection of Moral Tracts*", (1290) MS. 11, Yates Thompson, França, The British Library
- [193] 'L'any agrícola', d'un manuscrit de la Bibliothèque Nationale de France, sense més informació, consulta del 24.08.2015 <http://www.clemson.edu/caah/history/FacultyPages/PamMack/lec122sts/hobsbawm1.html>
- [194] "Fevrier", *Très Riches Heures du duc de Berry*, (1412-16) Ms 65 f.2 verso, França, Musée Conde, Wikimedia.org
- [195] Detall de "Juin", *Très Riches Heures du duc de Berry*, (1412-16) Ms 65 f.6 verso, França, Musée Conde, Wikimedia.org
- [196] *The Luttrell Psalter*, (1325-40) Add Ms 42130 fol. 172v, Anglaterra, The British Library
- [197] Detall de "Septembre", *Très Riches Heures du duc de Berry*, (1412-16) Ms 65 f.9 verso, França, Musée Conde, Wikimedia.org
- [198] Mathew Paris, *La vie de Seint Auban et Seint Amphibola*, (vers 1250) Anglaterra? Trinity College, Dublin
- [199] Dibuix fet al baix d'una pàgina, *Book of Hours*, (1320-1330) Harley 6563, f.68v, Anglaterra, The British Library
- [200] *The Book of Hours of Catherine of Clèves*, (vers el 1440) Holanda, <https://commons.wikimedia.org/wiki/>
- [201] Detall d'una pàgina il·luminada, Bibliothèque Nationale de France, Département des Manuscrits, Français 598, fol. 13r
- [202] Detall de "Juillet", *Très Riches Heures du duc de Berry*, (1412-16) Ms 65, f.7 verso, França, Musée Conde, Wikimedia.org
- [203] Simon Bening, *Book of Hours*, (1480-1550) Ms.50 v, J. Paul Getty Museum

Creant la vila de Binissalem

Un mosaic de cent-cinquanta anys del Regne de Mallorca,
des del 1231

Pel que fa a les imatges, fotografies i il·lustracions: Atès que algunes fotografies, imatges i il·lustracions contingudes en aquesta obra han estat realitzades per tercers, la reutilització i difusió d'aquestes no està coberta per la llicència Creative Commons ni per cap altra llicència, per la qual cosa la seva utilització serà responsabilitat de la persona que en faci ús. En cas que un tercer trobàs que en aquesta obra s'ha fet un ús no autoritzat de les seves imatges, fotografies o il·lustracions pregam que es posi en contacte amb info@creantbinissalem.com per a la seva retirada o correcció.